ELSEVIER

Available online at www.sciencedirect.com

ScienceDirect

journal homepage: <http://www.elsevier.com/locate/kontakt>

Original research article

Česká republika a extremistická trestná činnost

The Czech Republic and extremist criminal activity

Roman Svatoš *

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Ústav humanitních studií v pomáhajících profesích, České Budějovice, Česká republika

INFORMACE O ČLÁNKU

Received: 2018-02-08

Received in revised form:

2018-05-18

Accepted: 2018-07-09

Published online: 2018-10-12

Keywords:

Extremism

Crime

Offenders

Youth

ABSTRACT

Crime with an extremist subtext is a constantly discussed topic, both in professional circles and among the public, because the radicalization, professionalization and internationalism of extremists represent an everyday security threat. Today, this issue is becoming even more topical because extremism is very closely associated with terrorism, which in recent years has been increasing, especially in Europe. From an internal view, extremism is closely related to the issue of socially excluded localities, which is an area that deserves special attention. During the post-revolutionary era, when the borders opened and the space for the pluralism of opinions was created, there was a sharp rise in extremism. At present, while a successful or less successful struggle with illegal migration occurs in Europe, we can assume that it will be a breeding ground for extremism. In recent years, there have been a number of preventative activities in the Czech Republic which should positively affect crimes related to extremism. The purpose of this article is to try to use the analysis of the available statistical criminal data to find out whether the Czech Republic is successful in fighting against this phenomenon. Attention will also be paid to the extremist behaviour of the younger generations, as young people are more inclined towards this kind of criminal activity.

SOUHRN

Klíčová slova:

extremismus

trestná činnost

pachatelé

mládež

Kriminalita s extremistickým podtextem je trvale diskutovaným tématem jak odbornými kruhy, tak veřejností, neboť radikalizace, profesionalizace a internacionalita extremistů představuje bezprostřední, každodenní bezpečnostní hrozbu. V současném rozbouraném světě nabývá toto téma ještě více na aktuálnosti, neboť extremismus je velmi úzce spjatý s terorismem, jehož rozmach v posledních letech, zejména v Evropě, značně stoupá. Z vnitrostátního pohledu extremismus úzce souvisí s problematikou sociálně vyloučených lokalit, což je téma hodné zvláštní pozornosti. V porevoluční době, kdy se otevřely hranice s okolním světem a uvolnil se prostor i pro názorovou pluralitu, došlo k prudkému rozmachu extremistických nálad. V současnosti, kdy v Evropě probíhá úspěšný či méně úspěšný boj s nelegální migrací, by se dalo předpokládat, že to bude živné pole pro extremistickou scénu. V posledních letech byla při-

* **Korespondenční autor:** doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Ústav humanitních studií v pomáhajících profesích, J. Boreckého 1167/27, 370 11 České Budějovice, Česká republika; e-mail: rsvatos@zsf.jcu.cz; <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2018.07.003>

jata v České republice celá řada aktivit, která měla pozitivně ovlivnit trestnou činnost týkající se extremismu. Smyslem tohoto příspěvku je na základě analýzy dostupných statistických dat kriminality zjistit, zda se České republice daří s tímto fenoménem úspěšně či méně úspěšně bojovat. Pozornost bude také věnována extremistickému chování mladé generace, neboť právě mladí lidé k tomuto druhu trestné činnosti více inklinují.

© 2018 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.
Published by Elsevier Sp. z o. o. All rights reserved.

Úvod

Kriminalita s extremistickým podtextem je nanejvýš aktuálním tématem, které je stále častěji rozebíráno nejenom odborníky, ale i laickou veřejností, především ve sdělovacích prostředcích. Je to zejména proto, že extremismus je úzce spojován s terorismem, který v posledních letech, zejména v Evropě, nabývá na intenzitě [1, 2]. Problém extremismu je také dáván do souvislosti s rozevírajícími se nůžkami mezi bohatými a chudými, potažmo s vyloučenými skupinami osob. Veřejnost je toho názoru, že extremismus v České republice je na vzestupu a jeho aktéry jsou především mladí lidé. V posledních letech Česká republika vyvinula celou řadu aktivit, které měly pozitivně ovlivnit trestnou činnost týkající se extremismu. Smyslem tohoto příspěvku je na základě analýzy dostupných statistických dat kriminality zmapovat vývoj extremistické trestné činnosti v České republice a načrtnout určité trendy vývoje této trestné činnosti. Pozornost bude také věnována extremistickému chování mladé generace, neboť právě mladí lidé k tomuto druhu trestné činnosti více inklinují.

Hlavním cílem příspěvku je zmapovat vývoj extremistické trestné činnosti v České republice a načrtnout určité trendy vývoje této trestné činnosti. Tohoto cíle bude dosaženo analýzou dostupných statistických dat kriminality, konkrétně analýzou dat týkajících se počtu trestných činů s extremistickým podtextem a jejich pachatelů.

Metodika a charakteristika souboru

Vedlejším cílem bude zmapovat vývoj extremistické trestné činnosti v České republice u mladé generace a načrtnout určité trendy vývoje této trestné činnosti. Tohoto cíle bude taktéž dosaženo analýzou statistických dat kriminality, jež se týkají mladých pachatelů, kteří spáchali extremistický trestný čin.

Pro dosažení cílů bude za využití historické komparace provedena analýza trestněprávní úpravy týkající se extremistické trestné činnosti. Cílů bude dosaženo dále na základě analýzy statistických dat registrované kriminality s extremistickým podtextem, tedy dat, která jsou k dispozici u Policie ČR a která budou zpracována. Konkrétně bude provedeno vyhodnocení vývoje počtu všech zjištěných trestných činů s extremistickým podtextem, počtu všech jejich pachatelů, počtu nezletilých a mladistvých pachatelů a pro přehlednější demonstraci účasti mladých lidí na těchto trestných činech bude provedeno vyhodnocení vývoje míry účasti sledovaných skupin osob na zmiňovaných trestných činech.

Trestní právo a extremismus

Cílem této části příspěvku není analýza pojmu extremismus, ten byl již rozpracován v desítkách publikací [3–11]. Cílem je nalézt souvislost mezi trestním právem a extremismem; k tomu nám pomohou definice používané Ministerstvem vnitra ČR (MV ČR). Trestní právo ani jiná odvětví práva s definicí extremismu nepracují. V souvislosti s rasově motivovanou trestnou činností se můžeme setkat s pojmem extremistická trestná činnost nebo trestná činnost s extremistickým podtextem. Pod tímto pojmem MV ČR rozumí ty formy trestné činnosti, o nichž je důvod se domnívat, že byly extremistickými postoji motivovány nebo ovlivněny [12]. S tímto pohledem MV ČR budeme dále pracovat. Trestní zákoník (dále jen TrZ) obsahuje celou řadu trestných činů, které pokrývají ty druhy trestné činnosti, jež jsou obvykle pokládány za spojené s extremismem. Jde například o trestný čin vraždy, těžké ublížení na zdraví, ublížení na zdraví, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, nebezpečné vyhrožování, výtržnictví a další, ale statistiky kriminality neobsahují u všech etnika či národnost poškozených, a nelze tedy říci, zda byl některý z uvedených trestných činů spáchán s extremistickým podtextem, nebo nikoliv. Z tohoto důvodu bude provedena analýza pouze trestných činů, u kterých jsou k dispozici požadovaná data, a to trestného činu Úmyslné ublížení na zdraví s extremistickým podtextem dle § 146 TrZ, trestného činu Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci s extremistickým podtextem dle § 352 TrZ a trestných činů, které mají vždy extremistický podtext, a to trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 TrZ, trestného činu Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka dle § 403 TrZ, trestného činu Projevy sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle § 404 TrZ a trestného činu Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle § 405 TrZ. Trestné činy dle § 403, 404 a 405 TrZ budou sledovány společně pod jednotným názvem „Podpora a propagace hnutí“ (takto jsou vedeny ve statistice kriminality Policie České republiky). Analyzován nebude trestný čin Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TrZ, neboť jeho výskyt je nepatrný (např. v roce 2016 bylo zjištěno 11 těchto trestných činů).

Legislativní vývoj směřující k potlačení extremistické trestné činnosti v České republice

Jak již bylo v úvodu uvedeno, český TrZ nezná trestný čin extremismus. Je však celá řada trestných činů, které mo-

hou být spáchány i s extremistickým podtextem. Jedná se zejména o trestné činy hlavy I. TrZ „Trestné činy proti životu a zdraví“. Celá řada zde uvedených trestných činů může být spáchána „na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání, nebo proto, že je skutečně, nebo domněle bez vyznání“. Tato skutečnost je tzv. zvlášť přitěžující okolností neboli okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, jež je obsažena v kvalifikovaných skutkových podstatách některých trestných činů. Pokud je trestný čin, jenž neobsahuje zmiňovanou kvalifikovanou skutkovou podstatu, spáchán z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, jedná se o tzv. obecně přitěžující okolnost, jež má za důsledek, že soudce uloží přísnější trest v rámci dané trestní sazby.

Pokud jde o legislativní vývoj, tak například trestný čin Podpora a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka byl do zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „původní trestní zákon“ nebo „TZ“) zakotven v roce 1991, poté byl pozměněn nálezem Ústavního soudu ČSFR z roku 1992 a opětovně pozměněn novelou v roce 2000 [13].

Dále dnem 1. července 2002 nabyl účinnosti zákon č. 134/2002 Sb., kterým byl novelizován původní trestní zákon. Tato novela rozšířila skutkové podstaty trestného činu Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2 TZ, trestného činu Hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 odst. 1 TZ, trestného činu Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a odst. 1 TZ, tak aby poskytovaly trestněprávní ochranu též před závažnými útoky pro příslušnost k etnické skupině. Došlo také ke zpřísnění trestných činů Ublížení na zdraví podle § 221 a § 222 TZ a trestného činu Vydírání podle § 235 TZ pro příslušnost k etnické skupině. Dále byl zpřísněn trestný čin Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a TZ tak, že byl připojen nový odstavec 3, podle kterého (kromě jiného) odnětím svobody na šest měsíců až tři léta byl pachatel potrestán také tehdy, účastnil-li se aktivně činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou či náboženskou nenávist. Nejvýznamnější však bylo stanovení přísnějšího postihu u trestného činu Vražda podle § 219 odst. 2 TZ, kde bylo možno za čin vraždy spáchané na jiném pro příslušnost k etnické skupině uložit až výjimečný trest, tedy trest až do dvaceti pěti let, nebo doživotí [14].

V roce 2010 nabyl účinnosti nový trestní zákoník, který rozšířil a zpřísnil některé podmínky u některých trestných činů s extremistickým podtextem. Například u trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 TrZ je zde nově okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby i spáchání trestného činu tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. U trestného činu Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TrZ byl upraven odstavec 3 písm. b), ve kterém je aktivní účast na činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou či

jinou nenávist, okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, a nikoli samostatnou skutkovou podstatou, jako tomu bylo v minulé právní úpravě. U trestného činu Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka dle § 403 TrZ je doplněna okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby podle odstavce 2 písm. a) o spáchání činu veřejně přístupnou počítačovou sítí (např. internetem). U trestného činu popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle § 405 TrZ byla ochrana rozšířena i na popírání, schvalování nebo ospravedlňování jiného genocidia než jen nacistického nebo komunistického [15].

V novém trestním zákoníku byly také provedeny změny v oblasti tzv. obecně přitěžujících okolností dle § 42 TrZ, kdy byl nově výčet přitěžujících okolností doplněn o extremistické pohnutky, konkrétně „spáchání trestného činu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, dále z pohnutky ziskuchtivosti, pomsty, národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, spáchání trestného činu trýznivým způsobem, spáchání trestného činu vůči osobě podílející se na záchraně života a zdraví nebo na ochraně majetku, dále ke škodě osoby blízké, dítěte, těhotné, nemocné, zdravotně postižené, vysokého věku nebo nemohoucí“.

I v současné době jsou snahy o rozšíření možností postihovat trestné činy s extremistickým podtextem. Například skupina poslanců předložila Poslanecké sněmovně k legislativnímu projednání návrh novely trestního zákoníku (sn. tisk č. 985). Mělo by tím dojít k úpravě § 403 odst. 1 TrZ tak, aby zcela jednoznačně stanovil zamezení společensky nebezpečné veřejné propagaci nenávisti, popírání lidských práv, a to rozšířením i na „ideologie“. Navržený zákon by omezoval veřejné šíření a propagování víry, která ohrožuje svobody ostatních. Předkladatelé přitom vycházeli ze soudního řízení s předsedou Muslimské obce v Praze V. Sáňkou, který dle nich ukázal, že zákon má „formální mezeru“, čímž ho lze vyložit tak, že postihuje pouze propagaci konkrétního hnutí, které hlásá potlačování svobod, ale nikoli samu ideologii, jež nenávist a likvidaci lidských práv představuje a propaguje. Soudce osvobozující rozsudek odůvodnil tím, že „senát dospěl k závěru, že salafismus jako takový představuje ideologii, nikoli konkrétní hnutí a že předmětná kniha nepropaguje žádné hnutí, pouze salafistickou ideologii“. Návrh byl předložen Poslanecké sněmovně k projednání v prvním čtení.

Z nastíněného legislativního vývoje můžeme říci, že jeho smyslem bylo zpřísnit podmínky trestní odpovědnosti pro pachatele trestných činů s extremistickým podtextem a tato skutečnost měla vést k účinnějšímu boji proti pachatelům této trestné činnosti.

Výsledky

Analýza statistických dat kriminality

Jak již bylo výše zmíněno, v policejních statistikách se u obětí trestných činů nerozlišuje etnicita ani národnost. Lze pouze vysledovat, že obětí byl cizinec. V policejním Evidenčním statistickém systému kriminality se ale eviduje

jí trestné činy motivované národnostní nesnášenlivostí nebo nenávistí proti Čechům, Moravanům a Slezanům, Polákům, Němcům, Ukrajincům, Vietnamcům, Maďarům, Rusům a Rusínům, Romům, Židům, Arabům, Číňanům a jiným národnostem. U obětí Romů je problém ještě větší. Aby byl trestný čin motivovaný nenávistí vůči Romům vykázán v policejní statistice, musejí být splněny tyto podmínky: 1) policista při vyplňování Formuláře o trestném činu vyhodnotí čin jako trestný čin s extremistickým podtextem, 2) poškozený o sobě uvede, že je Rom, nebo se jedná o trestný čin proti objektu s jasným vztahem k romské národnosti (např. pachatel nasprejuje rasistický nápis na Památník romského holocaustu či Muzeum romské kultury apod.). V této statistice nejsou evidovány trestné

činy proti Romům, u kterých nebyl prokázán protiromský podtext (např. když je Romovi ukraden automobil, aniž by pachatel věděl, že majitelem je Rom). Řada Romů v ČR se navíc k romské národnosti nehlásí. Čísla v této statistice jsou pouze orientační a mají omezenou vypovídající hodnotu [16]. Jiná čísla s vyšší vypovídající hodnotou týkající se extremistické trestné činnosti k dispozici bohužel nejsou, a proto validita výsledků získaných analýzou těchto dat je částečně snížena.

Definice trestného činu Úmyslné ublížení na zdraví dle § 146 TrZ: „Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví pro jeho skutečnou, nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně, nebo domněle bez vyznání, bude potrestán...“

Graf 1 – Úmyslné ublížení na zdraví s extremistickým podtextem

U trestných činů Úmyslné ublížení na zdraví s extremistickým podtextem (viz graf 1) a Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci s extremistickým podtextem (viz graf 2) nejsou z důvodu rozsáhlé rekonstrukce statistického informačního systému [17] data za rok 2016 k dispozici a ani nejsou k dispozici data za sledované období týkající se podílu mladé generace na těchto trestných činech. U zmiňovaných trestných činů je ve výše uvedených grafech uveden vývoj zjištěné trestné činnosti, objasněné trestné činnosti a počet pachatelů. Zjištěná trestná činnost je taková, která byla Policii ČR oznámena nebo jí samotnou vyhledána a zaregistrována do informačních systémů Policie ČR. Objasněná trestná činnost znamená, že Policii ČR se podaří zjistit pachatel pouze u určitého množství trest-

ných činů, jde tedy o čísla, v kolika případech bylo zahájeno trestní stíhání proti konkrétní osobě nebo sděleno podezření konkrétní osobě v rámci tzv. zkráceného přípravného řízení. Pokud jde o počet pachatelů, nemusí se čísla shodovat s počtem objasněné trestné činnosti, protože například jeden pachatel mohl spáchat více trestných činů nebo jeden trestný čin mohlo spáchat ve spolupachatelství více osob.

Definice trestného činu Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle § 352 TrZ: „Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou, nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání, nebo proto, že jsou skutečně, nebo domněle bez vyznání, bude potrestán...“

Graf 2 – Násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci s extremistickým podtextem

Statistiky Policie ČR – vlastní zpracování

Sledujeme-li u trestného činu Úmyslné ublížení na zdraví s extremistickým podtextem vývoj jednotlivých ukazatelů, je nejprve nutné si všimnout, že celkově se tento trestný čin objevuje ve velmi nízkém počtu. Za sledované období bylo zjištěno celkem 5–25 případů za rok (graf 1). Vzhledem k celkovému počtu všech trestných činů (v průměru kolem 300 000 za rok) je to číslo velmi marginální, i přesto je u zjištěných trestných činů (černá křivka) vidět poměrně značná klesající tendence, což demonstrativně znázorňuje tendenční přímka. Křivka objasněnosti, která v průměru činí kolem 70 %, má také klesající tendenci. Pokud jde o vývoj počtu pachatelů, křivka má také klesající tendenci s tím, že je značně rozkolísaná. Zejména zvýšený počet pachatelů mezi léty 2010 až 2014 odráží extremistickou scénu, která proběhla v severních Čechách [18] a v Českých Budějovicích [19]. Vzhledem k tomu, že u tohoto trestného činu značně překračuje počet pachatelů počet zjištěných trestných činů, svědčí to o skutečnosti, že jsou páčány zejména skupinami osob, tedy více osob (spolupachatelů) spáchá jeden trestný čin. Sledujeme-li tendenční přímky ze všech sledovaných ukazatelů, můžeme konstatovat, že jde o trvalý pokles.

Statistiky Policie ČR – vlastní zpracování

Provedeme-li obdobou analýzu u trestného činu Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci s extremistickým podtextem (graf 2), zjistíme, že této trestné činnosti je páčáno cca 3× více než trestného činu Úmyslné ublížení na zdraví s extremistickým podtextem. Jednotlivé křivky jak počtu zjištěných trestných činů, tak objasněných trestných činů a počtu pachatelů již nejsou tak rozkolísané (vyšší počet zjištěných trestných činů i počet jejich pachatelů v roce 2002 může být zapříčiněn výše zmiňovanou novelou původního trestního zákona). Není ani takový rozdíl mezi počtem zjištěných trestných činů a počtem pachatelů, z čehož vyplývá, že tento trestný čin je páčán zejména jednotlivci. Objasněnost této trestné činnosti je poměrně vysoká, činí v průměru kolem 85 %, což vyplývá z charakteru tohoto trestného činu, kdy oběť většinou zná pachatele. Vývoj všech sledovaných ukazatelů popisují tendenční přímky,

a i u tohoto trestného činu jde o poměrně výrazný pokles za sledované období.

V další části bude analýze podroben trestný čin Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (graf 3). U tohoto trestného činu jsou již k dispozici data z roku 2016 a dále data týkající se počtu nezletilých a mladistvých pachatelů na této trestné činnosti. Z tohoto důvodu a pro přehlednost již budou sledována pouze data týkající se zjištěných trestných činů a pachatelů, objasněné trestné činy již sledovány nebudou. Pokud jde o nezletilé a mladistvé (celkově mládež), tak jejich podíl na této trestné činnosti je vypočítán tak, že počet nezletilých, mladistvých pachatelů v určitém roce je vydělen počtem všech pachatelů a vynásoben stem. Takto se získá podíl mladých pachatelů na celkovém počtu pachatelů v procentech. Výsledky jsou znázorněny v grafu 4.

Definice trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 TrZ: „Kdo veřejně hanobí a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo b) skupinu osob pro jejich skutečnou, nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně, nebo domněle bez vyznání, bude potrestán...“

Statistiky Policie ČR – vlastní zpracování

Z grafu 3 vyplývá, že trestný čin Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob je páčán již ve větším rozsahu než dříve sledované trestné činy. V průměru se za sledované období vyskytuje v 50 případech za rok. Vývoj počtu všech trestných činů má s určitou rozkolísaností v letech 2000 až 2004 klesající tendenci. Vývoj počtu všech pachatelů je značně rozkolísán, přičemž vyšší výskyt je v letech 2010 až 2013. To může být důsledek již výše zmiňovaných extremistických akcí, které proběhly v těchto letech v České republice. Celkově však má vývoj jak zjištěných trestných činů, tak počtu všech pachatelů značnou klesající tendenci, což znázorňují tendenční přímky. Graf 3 dále obsahuje vývoj počtu pachatelů nezletilých, mladistvých a mládeže (nezletilí a mladiství dohromady). I zde je vidět pokles počtu pachatelů sledovaných skupin. Z důvodu lepší názornosti bude v následujícím grafu 4 znázorněn podíl mladých pachatelů ku všem pachatelům v procentech.

Graf 3 – Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

Graf 4 – Vývoj podílu počtu nezletilých a mladistvých pachatelů ku všem pachatelům v % u TČ Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

Statistiky Policie ČR – vlastní zpracování

V grafu 4 je znázorněn vývoj podílu nezletilých pachatelů, mladistvých pachatelů a celkově pachatelů z řad mládeže ku všem pachatelům u sledovaného trestného činu. Přestože má počet všech pachatelů za sledované období klesající tendenci (graf 3), je tento pokles ještě výraznější u mladé generace, což výstižně znázorňuje právě onen podíl jednotlivých kategorií mladých pachatelů ku všem pachatelům (graf 4). Tuto skutečnost jednoznačně ukazují tendenční přímky, které u všech věkových skupin mají klesající tendenci. Při této analýze je však nutno upozornit na skutečnost, že od roku 2000 do roku 2016 poklesl počet podílu mladých lidí do osmnácti let ku celkové populaci z 20,1 % na 17,8 %, což činí 2,3 % [20]. I když budou tato 2,3 % zahrnuta do vývoje podílu pachatelů mládeže na sledovaném trestném činu, i tak budou mít tendenční přímky u všech sledovaných věkových skupin klesající tendenci. V této souvislosti je však nutno si povšimnout, že v letech 2001, 2007 a 2008 je podíl nezletilých pachatelů větší než podíl mladistvých, tedy děti do 15 let byly ještě „aktivnější“ než jejich starší vrstevníci. Dále je nutné si všimnout, že v posledních třech letech dochází ke značnému nárůstu podílu pachatelů, a to především u mladistvých pachatelů.

Poslední trestné činy, které budou podrobeny analýze, budou trestné činy Založení, podpora a propagace hnutí

směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka a trestný čin Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia. Tyto trestné činy jsou si svými skutkovými podstatami natolik blízké, že pro účely tohoto článku budou sledovány souhrnně. Taktéž pro přehlednost již budou sledována pouze data týkající se zjištěných trestných činů a pachatelů, což obsahuje graf 5, a vývoj podílu nezletilých, mladistvých a celkově mládeže na těchto trestných činech, což ukazuje graf 6.

Definice trestného činu Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka § 403 dle TrZ: „Kdo založí, podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob, bude potrestán...“

Definice trestného činu Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka § 404 TrZ: „Kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odst. 1, bude potrestán...“

Definice trestného činu Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia § 405 TrZ: „Kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo nacistické, komunistické nebo jiné zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny nebo zločiny proti míru, bude potrestán...“

Graf 5 – Podpora a propagace hnutí (§ 403, 404, 405 TrZ)

Statistiky Policie ČR – vlastní zpracování

V grafu 5 je znázorněn vývoj počtu všech tří zjištěných trestných činů. Z grafu vyplývá, že tyto trestné činy jsou páchany v nejvíce případech, v porovnání s již analyzovanými trestnými činy. V průměru je pácháno ročně kolem 200 těchto trestných činů. Vývoj počtu všech trestných činů má s určitou rozkolísaností v letech 2001 až 2009 klesající tendenci. Zvýšené počty jak trestných činů, tak počty jejich pachatelů v roce 2009 jsou připisovány zvýšené aktivitě Policie ČR, když ve druhé polovině roku zahájila rozsáhlé, dlouhodobě připravované tzv. „realizace“, celorepublikové zásahy proti pravicovým extremistům. Jejich výsledkem bylo *de facto* paralyzování hnutí při pořádání

neonacistických koncertů na území ČR a ovlivnění podoby jeho dalších aktivit [21]. Vývoj počtu všech pachatelů kopíruje vývoj zjištěných trestných činů s tím, že má obdobnou klesající tendenci, což ukazují téměř rovnoběžné tendenční přímký. Graf 5 dále obsahuje vývoj počtu pachatelů nezletilých, mladistvých a mládeže. I zde je vidět pokles počtu pachatelů sledovaných skupin. Z důvodu lepší názornosti bude v následujícím grafu 6 znázorněn podíl mladých pachatelů ku všem pachatelům v procentech. Za zmínku stojí uvést, že oproti trestnému činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dochází kontinuálně k poklesu jak zjištěných trestných činů, tak počtu pachatelů i v posledních třech letech

Graf 6 – Vývoj podílu nezletilých a mladistvých pachatelů ku všem pachatelům na TČ Podpora a propagace hnutí (§ 403, 404, 405 TrZ)

Statistiky Policie ČR – vlastní zpracování

V grafu 6 je znázorněn vývoj podílu nezletilých pachatelů, mladistvých pachatelů a celkově pachatelů z řad mládeže ku všem pachatelům u sledované skupiny trestných činů. Přestože má počet všech pachatelů za sledované období klesající tendenci (graf 5), je tento pokles ještě výraznější u mladé generace, což výstižně znázorňuje právě onen podíl jednotlivých kategorií mladých pachatelů ku všem pachatelům (graf 6). Tuto skutečnost jednoznačně ukazují tendenční přímký, které mají u všech věkových skupin klesající tendenci. I při této analýze je však nutno upozornit na skutečnost, že za sledované období poklesl počet podílu mladých lidí do 18 let k celkové populaci o ona 2,3 %, což je z důvodu zvýšení validity výsledků nutné započítat. I když budou tato 2,3 % zahrnuta do vývoje podílu pachatelů mládeže na sledovaném trestném činu, i tak budou mít tendenční přímký u všech sledovaných věkových skupin mládeže klesající tendenci. V této souvislosti je ještě nutno zmínit, že zejména v posledních deseti letech je podíl pachatelů z řad nezletilých téměř nulový, což je jistě pozitivní zjištění.

Diskuse

Hlavním cílem příspěvku bylo zmapovat vývoj extremistické trestné činnosti v České republice a načrtnout určité trendy vývoje této trestné činnosti. Tohoto cíle bylo dosaženo analýzou dostupných statistických dat kriminality, konkrétně analýzou dat týkajících se počtu trestných činů s extremistickým podtextem a jejich pachatelů.

Vedlejším cílem bylo zmapovat vývoj extremistické trestné činnosti v České republice u mladé generace a načrtnout určité trendy vývoje této trestné činnosti. Tohoto cíle bylo taktéž dosaženo analýzou statistických dat kriminality, jež se týkají mladých pachatelů, kteří spáchali extremistický trestný čin.

V této souvislosti byla za využití historické komparace provedena analýza trestněprávního legislativního vývoje. Při této analýze bylo zjištěno, že v průběhu sledovaného období byly a jsou zejména v oblasti trestního práva hmotného přijímány legislativní změny, které měly hledat cesty směřující k účinnějšímu boji s touto trestnou činností. Jakou měrou měla jednotlivá trestněprávní opatření vliv

na trestnou činnost s extremistickým podtextem a jejich pachatele, nelze konkrétně stanovit, neboť právní opatření mají vždy značné zpoždění, pokud jde o jejich vliv na adresáty, a navíc těchto opatření bylo přijato v průběhu sledované doby velké množství, a tudíž mnohá musela spolupůsobit. Z uvedeného vyplývá, že nelze v tomto případě stanovit jakoukoliv operacionalizaci [22], vliv legislativních změn lze posuzovat pouze jako celek. Vzhledem k tomu, že jednotlivé legislativní změny vždy směřovaly ke zpřísnění trestní odpovědnosti, mělo by to mít za důsledek, že jednání, která v minulosti za trestné činy považována nebyla, se po přijatých opatřeních za trestné činy s extremistickým podtextem již považovat mohou. Tedy pokud potenciální pachatelé v průběhu času setrvali na způsobech svých jednání, muselo a musí být z důvodu těchto zpřísnujících se legislativních změn pácháno stále více trestných činů s extremistickým podtextem.

Dále byla provedena analýza statistických dat u vybraných druhů trestné činnosti s extremistickým podtextem, na jejímž základě mělo být zjištěno, zda dochází v průběhu let 2000 až 2016 ke změnám ve vývoji této trestné činnosti. Vzhledem k absenci některých potřebných dat byla provedena analýza dat u trestných činů Úmyslné ublížení na zdraví dle § 146 TrZ a Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle § 352 TrZ. Byly sledovány kategorie: zjištěné trestné činy, objasněné trestné činy a počty pachatelů. U obou těchto trestných činů bylo zjištěno, že u všech sledovaných kategorií i přes určité rozkolísání dochází trvale k poklesu jak zjištěných trestných činů, tak i jejich pachatelů, což je jistě potěšitelné zjištění. Rozkolísání (vyšší výskyt) v určitých letech přesně odráží kritické situace, ke kterým v posledních letech na území České republiky došlo.

Dále byla analýze podrobena data u trestných činů, které jsou charakteristické jako extremistické, a to Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 TrZ a souhrnně tři trestných činů: Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka dle § 403 TrZ, Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle § 404 TrZ a Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle § 405 TrZ. Pokud jde o vývoj zjištěných trestných činů a vývoj počtu všech pachatelů, tak u všech čtyř sledovaných můžeme konstatovat, že přes mírná rozkolísání dochází trvale k poklesu obou sledovaných ukazatelů. Vzhledem k tomu, že k extremistické scéně má „kladný“ vztah zejména mladá generace a také vzhledem k existenci dostupných dat byl zjišťován vývoj počtu pachatelů z řad mládeže, konkrétně nezletilých, mladistvých a celkem nezletilých a mladistvých dohromady. U všech sledovaných trestných činů dochází tak jako u všech pachatelů k poklesu počtu mladých pachatelů.

Aby bylo zjištěno, jaká je situace v České republice v boji s extremistickou trestnou činností u mladé generace, byl vypočten podíl mladých pachatelů ku všem pachatelům u sledovaných trestných činů v čase. Pokud by vývoj tohoto podílu v grafickém znázornění byl vodorovný (tendenční přímkou), znamenalo by to, že vliv na mladou generaci byl stejný jako u dospělých pachatelů. Pokud by podíl mladých pachatelů měl klesající tendenci (tendenční přímkou), znamenalo by to, že vliv na mladou generaci byl větší než u dospělých pachatelů.

Konkrétně u trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob se podíl nezletilých pachatelů ku všem pachatelům pohybuje v hodnotách 0 až 17 %. Tento podíl v průběhu let trvale klesá a zejména v posledních letech se pohybuje v nulových hodnotách. U mladistvých se podíl pohybuje v hodnotách podobných a má dle tendenční přímkou také klesající tendenci s tím, že ale v *posledních třech letech dochází ke značnému nárůstu podílu mladistvých pachatelů na tomto trestném činu*. Tuto skutečnost potvrzuje i křivka vývoje týkající se celkově mládeže, která má taktéž s výjimkou posledních tří let snižující tendenci. Podíl v roce 2016 činil 21,1 %, což je čtvrtý nejvyšší podíl za sledované období. U tohoto trestného činu můžeme konstatovat, že přes počáteční pozitivní vývoj se bohužel trend začíná obracet. Je to varovné zjištění a společnost se bude muset na tento problém v budoucnu zaměřit. Zde by stálo za úvahu tento problém blíže analyzovat, což však je nad rámec této práce.

U tří sledovaných trestných činů (Podpora a propagace hnutí) je situace – co se týká vývoje zjištěných trestných činů a vývoje počtu všech pachatelů – obdobná. S určitými výkyvy trvale klesá počet zjištěných trestných činů a všech pachatelů, ale i pachatelů z řad mládeže. Sledujeme-li tyto trestné činy z pohledu podílu mladých pachatelů ku všem pachatelům, docházíme ke zjištění, že u nezletilých pachatelů se jejich podíl trvale snižuje s tím, že v posledních letech vykazuje nulovou hodnotu, což je optimistické. U mladistvých se podíl pohybuje v hodnotách od 31,4 % v roce 2002 a klesá v průběhu sledovaného období až na hodnotu 1,6 % v roce 2016. Vývoj podílu pachatelů z řad mládeže má obdobnou tendenci. V této souvislosti můžeme konstatovat, že se oproti trestnému činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob jedná o pozitivní trend.

Můžeme shrnout, že u všech sledovaných trestných činů došlo u veškeré generace k trvalému poklesu zjištěné kriminality s extremistickým podtextem, a to i k poklesu počtu jejich pachatelů. Taktéž podíl mladých pachatelů ku všem pachatelům této trestné činnosti výrazně klesá během sledovaného období. U trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (po poklesu podílu mladých pachatelů u tohoto trestného činu) však v posledních třech letech dochází k výraznému zvýšení podílu mladých, zejména mladistvých pachatelů, což by měl být varovný signál pro naši společnost.

Závěr

Smyslem příspěvku bylo zmapovat vývoj extremistické trestné činnosti v České republice a načrtnout určité trendy vývoje této trestné činnosti, a to jak ve vztahu ke všem pachatelům, tak i ve vztahu k pachatelům z řad mládeže. Je pravdou, že nelze přesně stanovit, která konkrétní opatření měla a mají vliv na tuto trestnou činnost. Skutečností je, že legislativní změny, které byly v textu zmíněny, nepůsobí na extremistickou trestnou činnost samy, ale je zde v podstatě nekonečné množství dalších vlivů, které nelze uchopit, jako například mezinárodní politická situace, vnitrostátní atmosféra atd.

Na závěr je však nutno říci, že konkrétně u trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny

osob se podíl mladistvých pachatelů ku všem pachatelům po dlouhé době poklesu v posledních třech letech prudce obrací k nárůstu, a to by mělo být varováním. Doporučoval bych tuto skutečnost hlouběji analyzovat a promptně reagovat. Tato situace se totiž může velmi rychle vymknout z rukou, neboť živná půda – v podobě problematiky s nelegální migrací, zvyšováním počtu teroristických útoků v okolních zemích (zatím), ale i v podobě problematiky týkající se stratifikace obyvatelstva, zvyšujícího se podílu nespokojeného sociálně slabšího obyvatelstva, s nárůstem vyloučených lokalit a dalšími – existuje. Nemůžeme se nechat „uchlácholit“ pozitivní zprávou o extremistické scéně zpracované Ministerstvem vnitra ČR, ve které se mimo jiné uvádí: „Stejně jako v roce 2015 nedošlo ani v roce 2016 k útokům spáchaným z rasové pohnutky, jimiž by byla způsobena smrt. Nevyskytly se žhářské útoky na romské rodiny. Oproti předchozím letům v roce 2016 nedocházelo k protiromským pochodům a demonstracím.“

Konflikt zájmů

Autor prohlašuje, že si není vědom žádného konfliktu zájmů týkajícího se uvedeného příspěvku.

LITERATURA

- [1] Kavan S. Ethical aspects of the work of rescuers during extraordinary events. *The Social Sciences*; 2015;10(6):684–90.
- [2] Kavan Š, Brehovska L. Cooperation of South Bohemia and cross-border regions with a focus on civil protection. In: Klímová V, Žittek V (Eds). 19th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita; 2016, s. 907–14.
- [3] Danics Š. Extremismus. Praha: Triton; 2003, 62 s.
- [4] Balík S, Kubát M. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Praha: Dokořán, s. r. o.; 2004, 167 s.
- [5] Bastl M et al. Krajní pravice a krajní levice v ČR. Praha: Grada; 2011, 288 s.
- [6] Heywood A. Politologie. Praha: Eurolex Bohemia; 2004, 454 s.
- [7] Mareš M. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Brno: Barrister and Principal; 2003, 655 s.
- [8] Mareš M. Länderporträt: Slowakei. In: Backes Uwe, Jesse E (Eds). Extremismus & Demokratie 19. Jahrgang 2007. Baden Baden: Nomos Verlag; 2008.
- [9] Mareš M. Environmental radicalism and extremism in postcommunist europe. *Journal for the Study of Radicalism: Michigan State University*; 2008, s. 91–107.
- [10] Válková H a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck; 2012, 664 s.
- [11] Zoubková I a kol. Kriminologický slovník. Plzeň: Aleš Čeněk; 2011, 251 s.
- [12] OBP MV ČR. Co je extremismus. Praha: MV ČR; 2010. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>
- [13] Jelínek J a kol. Trestní právo hmotné. Praha: Leges; 2010, 895 s.
- [14] OBP MV ČR. Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2001. Praha: MV ČR; 2017. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>
- [15] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku. In: Sbírka zákonů České republiky; 2017. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6nbql5shu>
- [16] OBP MV ČR. Trestné činy motivované nenávistí proti Romům. Praha: MV ČR; 2017. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/trestne-ciny-motivovane-nenavisti-proti-romum.aspx>
- [17] OBP MV ČR. Zpráva o extremismu na území České republiky v roce 2016. Praha: MV ČR; 2017. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>
- [18] Kájínek M. Operace Vítkov: Úspěšný zásah proti extremismu v severních Čechách. Bratislava: Epoch Times; 2009. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://www.epochtimes.cz/2009081710735/Operace-Vitkov-Uspesny-zasah-proti-extremismu-v-severnich-Cechach.html>
- [19] Marek L, Kolischová L. V Budějovicích se střetli demonstranti s policií, zadrženo bylo 30 lidí. I-dnes.cz; 2013. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/protesty-sidliste-maj-ceske-budejovice-d99-/domaci.aspx?c=A130629_135208_budejovice-zpravy_hro
- [20] ČSÚ. Věková skladba. ČSÚ; 2017. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vekova_skladba_obyvatelstva_cr
- [21] OBP MV ČR. Strategie boje proti extremismu v roce 2009. Praha: MV ČR; 2010. [online] [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>
- [22] Buriánek J. Systémová sociologie: Problém operacionalizace. Praha: Karolinum; 1993, 136 s.